

Liberalisme i proveïment alimentari a la ciutat de Barcelona, 1820-1823¹

Ramon Arnabat

El primer liberalisme espanyol, fonamentat en la Constitució de 1812 i les lleis aprovades en les Corts de Cadis (1810-1813) i el Trienni Liberal (1820-1823), intentà fer front a la qüestió dels proveïments i dels drets de portes, exclusius i privatisms des d'unes òptiques diferents a les que s'havien aplicat durant l'Antic Règim. Precisament, serà durant el Trienni Liberal quan aquestes noves maneres de fer es posaran per primera vegada en pràctica i mostraran les seves fortaleses i debilitats, tant pel que fa a l'abastament de les ciutats (quantitat, qualitat i preu dels productes alimentaris), com a les hisendes municipals i als serveis que presten els ajuntaments.

En el cas de Barcelona, i d'altres ciutats catalanes, fou molt difícil implementar els nous conceptes teòrics econòmics en una realitat que distava força de la que s'havien imaginat els legisladors. De manera que la reducció dels controls municipals sobre el subministrament de proveïments alimentaris a la població no garantí que el lliure mercat cobrís el buit deixat per l'administració municipal en la supervisió de la quantitat, la qualitat i el preu dels aliments.

Precedents, caràcter i cronologia del canvi

Per al liberalisme del primer terç del segle XIX, els abastaments a les ciutats havien de produir-se com a resultat de la lliure competència en un mercat sense interferències públiques, seguint les directrius de la política econòmica liberal. En el cas de la monarquia espanyola, les noves línies liberalitzadores anaven acompanyades d'un sistema proteccionista, amb la prohibició de les importacions, per garantir la construcció d'un mercat nacional, i d'una reforma tributària per materialitzar la igualtat de drets i deures civils dels ciutadans. A aquests aspectes de caràcter econòmic i social s'ajuntaven altres de polítics: la revisió del paper que fins llavors havien tingut els ajuntaments en el subministrament dels proveïments alimentaris a les ciutats i l'impacte del nou sistema tributari en les hisendes locals.²

1. Les investigacions de l'autor s'emmarquen en el Projecte de Recerca Consolidat 2014-SGR-770 (ISOAC-URV).

2. Ramon ARNABAT, «Visca la Pepal!» *Les reformes econòmiques del Trienni Liberal (1820-1823)*, Barcelona, IEC - Societat Catalana d'Estudis Històrics, 2002; «La revolució liberal a Barcelona: Política de classes i classes de política», *Barcelona Quaderns d'Història*, 10 (2004), pàg. 11-58.

La Constitució de 1812 no preveia que els ajuntaments intervinguessin en les qüestions relacionades amb els proveïments als municipis de forma directa (article 321) i tan sols assenyalava que podien fer-ho, legalment, de manera indirecta mitjançant «la administración e inversión de los caudales de propios y arbitrios, conforme a las leyes y reglamentos» i per a la promoció de «la Agricultura, Industria y Comercio, según la localidad y las circunstancias de los pueblos, y cuanto les sea útil y beneficioso.» Les Corts restaven les úniques amb capacitat d'establir «contribuciones, sean directas o indirectas, generales, provinciales o municipales» (article 338).³ Tot plegat es concretarà en la *Ley para el gobierno económico-político de las provincias* de 3 de febrer de 1823, que en l'article 15 estableix: «Cuidarán los ayuntamientos por medio de providencias económicas, arregladas a las leyes de franquicia y libertad, de que los pueblos estén surtidos abundantemente de comestibles de buena calidad.» De fet, aquest decret es fonamentava en la *Instrucción para el gobierno económico-político de las provincias* de 13 de juny de 1813, que en el seu article V deia pràcticament el mateix.

La qüestió clau estava en la vigència o no dels drets municipals privatius, exclusius i prohibitius i de la capacitat d'imposar arbitris. De fet, els decrets de les Corts de Cadis de 8 de juny (article VIII), 19 de juliol (referit al de 6 d'agost de 1811) i 13 de setembre de 1813 (articles VII, XXVI i XXX) suprimien uns i altres i establien que els ajuntaments havien de limitar-se a tenir cura de la «fidelidad de los pesos y medidas y la salubridad de los géneros comestibles», sense, però, «oponer el menor obstáculo a la libre venta que quieran hacer los particulares o pueblos de sus productos o géneros dichos».⁴

A banda dels cereals i el pa, que van rebre una atenció especial, la circular de 27 d'octubre de 1820 intentà compensar els ajuntaments per la supressió dels drets privatius, donant-los l'opció de continuar arrendant o deixant a la lliure venda cinc articles de consum (oli, vi, vinagre, aiguardent i carn) i seguir cobrant els drets de propis i arbitris, excepte el que es cobrava per les

3. *Constitución política de la monarquía española, promulgada en Cádiz a 19 de Marzo de 1812*, Barcelona, Imprenta Nacional de Sierra y Martí, 1820 (reimpressió).

4. Sobre aquestes qüestions vegeu Jordi CASAS, *La configuració de la hisenda municipal liberal a Catalunya, 1813-1855* (tesi doctoral inèdita), Universitat Pompeu Fabra, 1994; «La hisenda municipal liberal a Catalunya durant la primera meitat del segle XIX», dins Pere ANGUERA (coord.), *Actes del III Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Funcionament de les finances locals al llarg de la història*, Barcelona, L'Avenç, 1995, pàg. 85-107; Maria Jesús ESPUNY, José SARRIÓN, «La hacienda y los bienes de propios de los municipios catalanes de comienzos de la revolución liberal», dins *El món rural català a l'època de la revolució liberal*, Cervera, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 1991, pàg. 85-122.

fires i mercats i pel trànsit de mercaderies pel municipi.⁵ Els problemes, però, venien del fet que la normativa sobre abastaments s'havia de moure entre els interessos de l'Ajuntament (obtenir ingressos i controlar els proveïments), de la població (tenir assegurats els proveïments en quantitat, qualitat i preu) i dels venedors (obtenir el màxim benefici amb el mínim cost).

S'anava imposant la línia que marcava el liberalisme econòmic i que defensava, entre d'altres, la Junta de Comerç: «Sin privar a nadie del derecho de comprar y vender, se pondrán los comestibles a un precio natural que no perjudica al cosechero ni al consumidor y circularán como el agua y demás fluidos.»⁶ Però, malgrat que des de finals del segle XVIII l'opinió majoritària entre els economistes il·lustrats i liberals era que s'havia de garantir la llibertat absoluta del comerç de cereals, els diversos governs no s'atreviren a implantar-la, i els intents que es feren en aquesta direcció obtingueren l'oposició de les classes populars urbanes, com es féu patent en els Rebomboris del Pa a Barcelona l'any 1789.⁷ I l'administració va mantenir la protecció, tal com podem comprovar en el *Reglamento para el mejor manejo y dirección de las casas de amasijo y administración del abasto del pan del público de la Ciudad de Barcelona* de començaments del segle XIX.

Els ajuntaments durant el Trienni Liberal

La proclamació de la Constitució l'any 1820 va fer més visible la resistència creixent al pagament de les contribucions, sobretot les que es consideraven més odioses o més lligades a l'Antic Règim, com ara el conjunt de contribucions relacionades amb els drets de portes i altres que beneficiaven a diversos agents del municipi i carregaven els productes alimentaris. A Barcelona, el cap polític mateix de Catalunya i de l'Ajuntament decidí davant la pressió popular «la abolición de los derechos de puertas», considerant aquesta mesura «el primer paso hacia el bien común», tot i la posició contrària de les autoritats centrals.⁸ Al cap d'un temps, però, l'Ajuntament es va veure obligat a sol·licitar diversos augments de les contribucions i a plantejar-ne de noves.

5. AHDB (Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona), lligall 31, expedient 2. Vegeu els debats al si dels ajuntaments per adoptar una decisió o l'altra en Ramon ARNABAT, «La Hisenda Municipal durant el Trienni Liberal (1820-1823). L'exemple del Penedès», dins ANGUERA (coord.), *Actes del III Congrés...*, pàg. 317-327.

6. BC (Biblioteca de Catalunya), Junta de Comerç, llibre 101, s/n, Carta de la Junta de Comerç al capità general de Catalunya (21/7/1816).

7. Enric MOREU-REY, *Revolució a Barcelona el 1879*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1969; Irene CASTELLS, «Els rebomboris del pa de 1789 a Barcelona», *Recerques*, 1 (1970), pàg. 51-81.

8. Circular de Josep Castellar (14/4/1820).

Els ajuntaments constitucionals, amb l'objectiu de mantenir la pau social, tenien una preocupació doble: garantir una certa seguretat en els proveïments, i assegurar-se uns ingressos regulars en l'erari municipal per atendre les seves obligacions quant a educació, beneficència, hospitals, urbanisme i camins, i promoció econòmica. Tot plegat, generà una forta confrontació política entre els partidaris de la implantació total i absoluta de la nova legislació liberal i els que defensaven la seva introducció parcial i progressiva, per tal de protegir els interessos dels ciutadans i dels ajuntaments i evitar conflictes relacionats amb els proveïments alimentaris i els seus preus.

Cal dir que els ajuntaments constitucionals del Trienni realitzaren una gran tasca per assegurar que els proveïments arribessin a la ciutat en les quantitats necessàries i en bones condicions de preu i qualitat.⁹ D'alguna manera, va coincidir la tradició de les classes populars urbanes de mobilitzar-se en defensa de l'anomenada *economia moral* i el fet que alguns dels regidors constitucionals fossin de procedència popular. Això va fer que diversos ajuntaments constitucionals mantinguessin el control públic dels proveïments per assegurar-ne el subministrament en quantitat, qualitat i preu acceptables.¹⁰ Un dels aspectes que calia controlar era la pràctica dels revenedors que adquirien els productes del mercat a primera hora i actuaven com un oligopoli d'oferta amb força suficient per establir els preus.

Els ajuntaments, doncs, no esperaren que la llei de 1823 els reconegués alguna competència sobre els abastaments i mantingueren la seva intervenció en aquesta qüestió, sobretot en els moments crítics.¹¹ Ho podem comprovar en el treball d'algunes de les comissions de l'Ajuntament de Barcelona, així com en la memòria del mateix Ajuntament corresponent a l'any 1821 o en el *Reglamento de régimen interior* de l'any 1823, on encara consta una comissió municipal amb el nom de *Junta administrativa del derecho de puertas*.¹²

El rebuig als impostos antics i senyorials

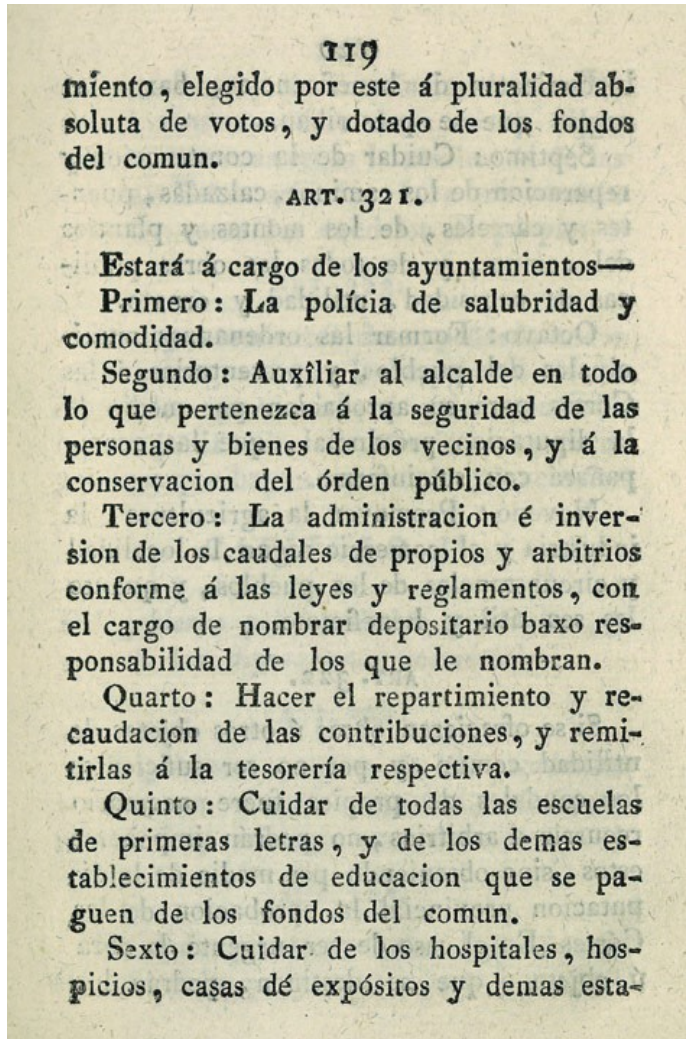
Amb la implantació del règim liberal, la majoria de drets de portes o d'impostos indirectes foren qüestionats per la seva presumpta «il·legalitat» per tenir

9. Vegeu-ne una mostra en ARNABAT, «La revolució liberal...», pàg. 71-74, 173-182 i en «Visca la Pepa!» *Les reformes...*, pàg. 30-67.

10. Sobre el concepte d'economia moral vegeu Edward P. THOMPSON, *Costumbres en común*, Barcelona, Editorial Crítica, 2000, esp. pàg. 213-394.

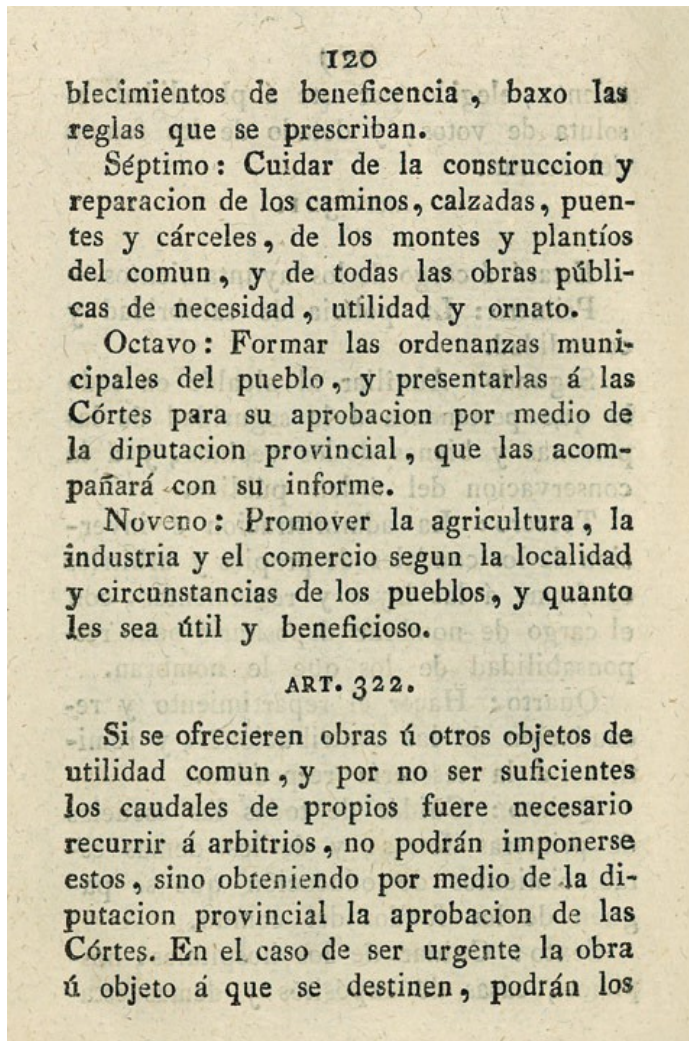
11. Ho constata en el cas de Sabadell Mercè RENOM, *Conflictes socials i revolució. Sabadell 1718-1823*, Vic, Eumo Editorial, 2009, pàg. 296.

12. *Sucinta relación de las principales operaciones del Excmo. Ayuntamiento constitucional de la ciudad de Barcelona en el año 1821*, Barcelona, Imprenta viuda e hijos de Don Antonio Brusi, 1822; AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE BARCELONA, *Reglamento de gobierno interior del Excmo. Ayuntamiento Constitucional de Barcelona*, Barcelona, Imprenta del Ayuntamiento Constitucional, 1823.

Constitucion politica de la monarquia española: promulgada en Cadiz a 19 de marzo de 1812. Barcelona, Lib. de Ignacio Estivill, (1812?), AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona)

el seu origen en el règim senyorial i per ser discriminatoris i incompatibles amb la restablerta Constitució de 1812, que establia que «las contribuciones se repartirán entre todos los españoles con proporción a sus facultades, sin excepción ni privilegio alguno» (article 339). De fet, arreu de Catalunya es produïren diferents protestes i aldarulls en contra de determinats drets o impostos (sobretot els indirectes) i reclamant-ne l'abolició. A Barcelona, per exemple, els traginers de peix fresc demanaren l'exempció del pagament dels drets de

Constitucion politica de la monarquia española: promulgada en Cadiz a 19 de marzo de 1812. Barcelona, Lib. de Ignacio Estivill, (1812?), AHCB

la barraca del peix de la Peixateria, al·legant que aquests diners no servien «ni para la Patria ni para el Rey y sí solo para la Señora Abadesa de las Monjas Benedictinas de San Pedro de las Puellas, y para el gremio de los Maestros Sastres.»¹³ En altres casos eren els ajuntaments els qui demanaven modificar la destinació dels ingressos que proporcionaven les contribucions sobre l'entrada

13. *AHDB*, Actes del Ple, vol. 6, sessió de 17/3/1820, f. 7.

i venda de productes a la ciutat, per tal de poder realitzar diferents obres de millora als seus municipis o comarques.¹⁴

L'Ajuntament de Barcelona endegà una intensa campanya contra el pagament de diversos drets d'entrada de proveïments a la ciutat. Un d'ells fou el conegut com a *refacció de carnes*, que tenia el seu origen en un impost senyorial, però que després passà a càrrec de l'Ajuntament, i que anava a parar a mans del capità general i de la seva família, així com a les de diversos càrrecs militars de la ciutat i, si restava quelcom, per als pobres malalts de les presons.¹⁵ L'Ajuntament deixà de pagar-lo des del moment en què es proclamà la Constitució, però el general Villacampa el reclamà, i tant la Diputació com el cap polític demanaren a l'Ajuntament que el pagués fins que no es resolgués el tema que s'havia presentat a les Corts. L'Ajuntament s'hi negà al·legant que «eran muy perjudiciales semejantes prestaciones pues [...] hacían subir el precio de las carnes».¹⁶ Al final, les Corts informaren favorablement a l'abolició de l'esmentat dret (29 de setembre de 1820) i, per extensió, de tots els drets semblants.¹⁷

Un altre impost qüestionat fou l'anomenat *dret dels cóps* o de mesura per a la introducció de farines, cereals i llavors a la ciutat, ja que s'aplicava a més a més dels drets de portes municipals i significava uns tres milions i mig de rals, més o menys la quantitat assignada a la ciutat per a la contribució directa de l'any 1821. Els ingressos del dret dels cóps es repartien en 46 parts: 26 per al bisbe de Barcelona, 8 per al rei, 3 per al capítol de la Catedral de Barcelona, i la resta entre alguns beneficis i alguns nobles. El diputat català i membre de la Junta de Comerç Magí Corominas presentà el mes d'octubre de 1820 una proposició a les Corts demanant l'abolició d'aquest dret, al·legant que era discriminatori perquè només afectava els veïns de la Ciutat Comtal.¹⁸

El mes d'abril de 1821 diversos veïns de Barcelona, amb el suport del cap polític Antonio Remón Zarco del Valle, demanaren a les Corts la desaparició d'aquest impost.¹⁹ L'Ajuntament de Barcelona, amb el suport del diputat i excap polític de Catalunya, Manuel Gutiérrez de Terán, també s'hi adreçà reclamant el mateix,²⁰ com van fer els prohoms del gremi de mesuradors de

14. *AHDB*, Actes del Ple, vol. 6, sessió de 21/3/1820, f. 11v i vol. 7, sessió de 19/5/1820, f. 28; Ramon ARNABAT, *Liberals i reialistes. El Trienni Liberal al Penedès (1820-1823)*, Lleida, La Mañana, 1997, pàg. 86-87.

15. *ACD* (Archivo del Congreso de los Diputados de España), lligall 44, expedient 2. L'any 1815, amb aquest impost, l'Ajuntament havia de pagar als militars 104.265 rals.

16. *DSC* (Diario de Sesiones de Cortes), t. II, pàg. 716, sessió 57 de 20/8/1820.

17. *DSC*, t. II, pàg. 1.301-1.303, sessió 87 de 29/9/1820.

18. *DSC*, t. II, pàg. 1.441-1.442, sessió 94 de 6/10/1820.

19. *DSC*, t. II, pàg. 1.244-1.245, sessió 56 de 24/4/1821.

20. *DSC*, t. III, pàg. 1.751, sessió 84 de 22/5/1821.

Barcelona i la casa de comerç Badia, Vidal i Companyia, també amb el suport del cap polític de Catalunya.²¹ Per la seva banda, diversos partícips del dret de còps demanaven a les Corts que es mantingués l'impost.²² A finals de febrer de 1822 l'Ajuntament de Barcelona en reclamava de nou la supressió, al·ludint que «refluirá notablemente en favor de las clases menesterosas» i argumentant que era un dret del tot incompatible amb el sistema constitucional, i discriminatori envers els ciutadans de Barcelona.²³ Finalment, el 25 de maig la Comissió d'Hisenda presentà un dictamen proposant-ne l'abolició, amb indemnització als partícips, dictamen que s'aprovà mitjançant un decret de les Corts de 27 de maig de 1822.²⁴

La crítica civil

Una de les primeres i més completes crítiques civils fou la del ric comerciant i hisendat ennoblit Josep Joaquim Milà de la Roca, que lligava la permanència dels drets de portes sobre els articles de consum a la decadència de la indústria barcelonina i proposava la substitució d'aquells drets —que requeien «sobre la precisa subsistencia del mero jornalero»— per altres drets «directos o indirectos, cuya contribución recaiga en la mayor parte, a las clases que tengan más que el mero necesario».²⁵ Per a Milà de la Roca, l'arbitri sobre la sortida de carros amb excrements es contradeia amb les mesures aprovades a les Corts per afavorir l'agricultura, ja que dificultava, via encariment, que els pagesos —«la benemérita clase de los labradores, la más numerosa, útil y ventajosa del estado»— poguessin adobar els camps, i això feia disminuir la producció, alhora que també perjudicava al veí que havia construït una latrina, enfront dels que no ho havien fet i per tant no havien de mantenir-la.

Milà de la Roca proposava suprimir els drets municipals de portes, abolir el dret dels còps i reformar l'excessiu impost duaner sobre el bacallà, «por la misma razón de ser artículo de consumo del infeliz que no puede alimentarse de carne por su escasez y alto precio en Cataluña». Partia de la constatació que «a excepción de las carnes y aceite, las 4 quintas partes de todos los artículos sujetos al derecho de puertas los consume el que no tiene más que el mero

21. *DSC*, t. II, pàg. 1.260, sessió 57 de 25/4/1821 i, pàg. 843, sessió extraordinària 56 de 19/11/1821.

22. *DSC*, t. III, pàg. 1.984, sessió 94 de 1/6/1821; *DSC*, t. II, pàg. 1.432, sessió 101 de 20/5/1822.

23. «A las Cortes», Barcelona, 26 de febrer de 1822, acompanyat d'un extens informe sobre la seva procedència i permanència.

24. *DSC*, t. II, pàg. 1.540, sessió 106 de 25/5/1822; i *DSC*, t. III, pàg. 1.579, sessió 112 de 27/5/1822.

25. «Algunas ideas, que D. Josef Joaquin Milá de la Roca y Astigarra publica, en fomento de la agricultura, industria fabril y artes de Cataluña», *Diario de Barcelona*, 69 i 70 (10/3/1822 i 11/3/1822), pàg. 618-621, 626-629. En el *Diario de Barcelona*, 25 (25/1/1822) s'havia publicat un article signat per Josep Antoni Devesa sobre el mateix tema.

necesario», i que el sistema de drets de portes sobre el consum afavoria el contraban i encaria la mà d'obra; ahora que perjudicava a l'agricultura i a la indústria. En canvi, altres productes de consum elitista, «para regalo del paladar», com ara la mantega o els formatges, no havien de pagar drets de portes, tal com denunciava la Comissió de Fàbriques.²⁶

Per a Milà de la Roca, els drets de portes, a més de ser clarament discriminatoris envers les classes populars, estaven en contradicció amb l'article 339 de la Constitució abans esmentat: «¿acaso tienen facultad alguna, el útil ciudadano que con 5 reales diarios líquidos, se ve precisado a mantener otras tantas bocas?» Afegia que els impostos sobre el vi que es consumia a la ciutat perjudicaven tant «a las manufacturas y a toda clase de industria» com a l'agricultura, perquè «estorba en sus consumos». Però el tema no acabava aquí, ja que el «laborioso barcelonés» havia de pagar també drets i arbitris sobre l'aiguament, el vinagre, l'oli i els porcs, a més «del anticuado derecho llamado de Cops que gravita sobre los granos, harinas y legumbres secas.»

L'article citat de Josep Joaquim Milà de la Roca ens forneix informació interessant sobre la ciutat de Barcelona, especialment pel que fa a la seva composició social i al règim alimentari dels seus habitants.²⁷ Segons l'autor, Barcelona tindria, a començaments de 1822, uns divuit mil veïns o famílies, és a dir, uns noranta mil habitants. D'aquests, l'autor suposava que uns tres mil sis-cents veïns (uns divuit mil habitants) pertanyien a «la clase acomodada o mediana», mentre que les catorze mil quatre-centes famílies (o setanta-dues mil persones) restants «son, de los que no tienen más apoyo que el ingreso de 2 a 3 pesetas diarias, que el padre de familia gana con el afán de la tarea y sudor de su rostro». Segons els seus càlculs, el cost del consum alimentari d'una família de cinc membres se situava entre els 10 i els 12 rals (2,5/3 pessetes).

Quant als ingressos mitjans de les famílies treballadores, les dades que ens aporta Milà de la Roca ens apropen a la realitat social de la majoria de famílies barcelonines. El jornal mitjà per dia treballat era d'uns deu rals, i es treballava (de grat o per força) una mitjana de cinc dies a la setmana, amb la qual cosa la mitjana d'ingressos diaris era de 7 rals «que luego quedan reducidos a 5; porque se han de rebajar precisamente 2 reales para pagar el alquiler de la casa, y el calzado y vestido de 4 u 6 individuos», uns ingressos que gairebé no arribaven «para atender a las enfermedades, al menaje de la casa, utensilios

26. JUNTA NACIONAL DE COMERCIO DE CATALUÑA, *Observaciones acerca de los nuevos aranceles, presentada a la Junta Nacional de Comercio de Cataluña por la Comisión que esta nombró de su seno, y que conformándose con ellas, pasó a S. E. la diputación provincial en desempeño del informe que la tenía encargado*, Barcelona, Imprenta nacional de la Viuda Roca, 1821, pàg. 58.

27. «Algunas ideas, que...».

de la cocina y otros gastos, de que no se puede prescindir en una familia, por desvalida que sea.» Amb aquests cinc rals diaris havien d'adquirir el necessari per subsistir, com ara dos porrons de vi, «pues en Cataluña que abunda, suple por el pan que escasea», i d'altres productes, el preu dels quals era abusivament recarregat amb impostos i drets de portes.

La dificultat d'abastir una ciutat com Barcelona i la creació d'imposicions municipals

En paral·lel a la denúncia de les antigues formes impositives que beneficiaven principalment els senyors (laics o eclesiàstics), l'Ajuntament constitucional de Barcelona va crear alguns impostos per mantenir la pau social i atendre les necessitats municipals: el gener de 1821 imposà un nou arbitri per cobrir el dèficit de la beneficència pública, que establí en 20 rals per porc que entrés a la ciutat;²⁸ el 22 de juliol de 1821, un altre sobre l'entrada de vi a la ciutat, de 6 pessetes per càrrega com a dret de portes;²⁹ i també va demanar a la Diputació catalana que «se sirviese aprobar el derecho de puertas como un arbitrio municipal», mentre es discutia a les Corts.³⁰

El 18 de gener de 1822 l'Ajuntament de Barcelona imposava nous gravàmens sobre l'entrada i la sortida de determinats productes que ja estaven gravats pels drets de portes (vi, aiguardent i excrements), per tal d'obtenir recursos per a la neteja del port, de les clavegueres i dels desaigües de la Mar Vella.³¹ L'Ajuntament s'acollí a l'article 322 de la Constitució, que establia que, «si se ofrecieren obras u otros objetos de utilidad común, y por no ser suficientes los caudales de propios fuere necesario recurrir a arbitrios, no podrán imponerse éstos, sino obteniendo por medio de la Diputación provincial la aprobación de las Cortes».

Les sequeres de 1821 i 1822, l'epidèmia de febre groga de 1821 i el gran contraban de teixits desmuntaren del tot l'economia de la ciutat de Barcelona. I les conseqüències més negatives foren per a les classes populars, sense feina, malvivint o vivint en una situació de misèria, sense poder deixar la ciutat.³² El mes d'abril de 1822 l'Ajuntament aplicà un increment a la contribució sobre els caps de bestiar que entressin a la ciutat, i a l'octubre sol·licità a la Diputació

28. *Sucinta relación de...*, pàg. 44-46.

29. Publicat al *Diario de Barcelona* (23/7/1821). L'endemà, 24 de juliol, el *Diario Constitucional, político y mercantil de Barcelona* publicà una crítica contra els Propis i Arbitris que permetien als ajuntaments imposar recàrrecs i arbitris.

30. *Sucinta relación de...*, pàg. 38-39.

31. Publicat al *Diario de Barcelona*, 19 (19/1/1822), pàg. 165-167.

32. ARNABAT, *La revolució liberal...*, pàg. 195-207.

augmentar els recàrrecs i imposar-ne de nous.³³ Al maig, el consistori es va veure obligat a demanar a les Corts autorització per posar un impost per cap de porc que entrés a la ciutat «para atender con su producto al socorro de muchos jornaleros que, no teniendo en que ocuparse, pudieran entregarse a los desórdenes que suelen ser hijos de la ociosidad y la miseria».³⁴ Aquest fou un problema que s'arrossegà al llarg del Trienni.³⁵

En aquesta situació sovintejaren les protestes populars. El 17 de setembre de 1821 es produí un aldarull popular quan mig miler de jornalers es presentaren a la plaça de Sant Jaume demanant feina a l'Ajuntament, tot cridant: «¡Tenemos hambre! ¡Queremos pan!».³⁶ Segons Mateu Crespi: «Algunos paisanos malintencionados pretendían hoy turbar la tranquilidad pública, presentándose algunas cuadrillas con el pretexto de no tener que trabajar, entrando en algunas casas exigiendo dinero o comestible. Las autoridades mandaron salir partidas de Milicianos y se retiraron inmediatamente los amotinados».³⁷ Les autoritats municipals, però, no les tenien totes, i publicaren el mateix dia 17 un ban qualificant els mobilitzats de «facciosos» i amenaçant-los amb l'aplicació de les lleis extraordinàries contra els reialistes.³⁸ A mitjan febrer de 1822 es va preparar una manifestació per demanar al cap polític la seva intervenció per resoldre «el fatal estado de indigencia a que se hallaban reducidos los obreros».³⁹ Al mes de setembre de 1822, el sistema municipal de beneficència atenia més de dues mil persones desvalgudes.⁴⁰

La crítica situació social s'agreujà per l'esclat d'una guerra civil l'estiu de 1822, ja que el subministrament alimentari de la ciutat fou cada cop més difícil, alhora que l'Ajuntament necessitava més i més recursos per fer front a les prestacions de serveis i al conflicte bèl·lic. La manca de gra i el seu augment de preu provocà força conflictes arreu de Catalunya durant la tardor i l'hivern de 1822. La Diputació de Barcelona prohibí la sortida de qualsevol quantitat de blat, excepte cap a les illes Balears. I la mateixa Diputació donà suport a una proposta de l'intendent per tal de sol·licitar autorització al

33. *DSC*, t. I, pàg. 671, sessió 44 d'1/4/1822; *AHDB*, Actes del Ple, vol. 12, sessió de 4/10/1822.

34. *DSC*, t. II, pàg. 1.449, sessió 69 de 7/5/1821.

35. *ACA* (Arxiu de la Corona d'Aragó), Reial Audiència, registre 1.418, f. 79-80 (R.O. de 29/3/1820).

36. Josep REIG, *Barcelona en el siglo XIX (Dietario de la ciudad)*, Barcelona, La Publicidad, IV, 1898-1899, pàg. 85-86.

37. *AHCB* (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), Mateu CRESPI, *Diario de Memorias de Barcelona. Años 1820-1823*, manuscrit A-112.

38. *Diario Constitucional, político y mercantil de Barcelona* (18/9/1821), pàg. 4.

39. CRESPI, *Diario de memorias...*, f. 11 (1821).

40. *Diario de Barcelona*, 301 (28/10/1822), pàg. 2.821.

Càlculs del consum dels 120.000 habitants de Barcelona durant un any (1823)

Producte	Quantitat total	Quantitat per persona	
Blat	365.000 quarteres	3,04 quarteres	212,80 l
Faves	121.000 quarteres	1,01 quarteres	70,07 l
Mongetes	30.000 quarteres	0,25 quarteres	17,50 l
Arròs	100.000 quintars	0,83 quintars	34,86 kg
Carn salada	140.000 quintars	1,17 quintars	49,14 kg
Tocino	18.000 quintars	0,15 quintars	6,30 kg
Bacallà	60.000 quintars	0,50 quintars	21,00 kg
Oli	15.200 cargues	0,13 cargues	15,80 l
Sal	30.000 faneques	0,25 faneques	13,75 kg
Vi	176.000 cargues	1,47 cargues	178,75 l
Vinagre	250 pipes	0,002 pipes	1,00 l
Aiguardent	2.000 cargues	0,02 cargues	2,43 l
Llenya	3.000.000 quintars	25,00 quintars	1.050,00 kg
Carbó	500.000 quintars	4,17 quintars	175,14 kg
Palla	100.000 quintars	0,83 quintars	34,86 kg
Sardina	3.000 cascós	0,03 cascós	
Formatge	20.000 quintars	0,17 quintars	7,14 kg

FONT: Elaboració pròpia a partir del *Manifiesto [...] de procedencia extranjera*, Barcelona, Imprenta de las Casas Consistoriales, por Tomás Gaspar y José Rubió, 1823

govern perquè es permetés l'entrada de faves i arròs estranger, a causa de la mala collita a València.⁴¹

Un debat molt més important s'obrí quan a partir del gener de 1823 començà a fer-se evident l'escassetat de grans a la ciutat de Barcelona, i sobretot quan a finals d'aquest mes es donava quasi per segura una invasió francesa que podria comportar el bloqueig de la ciutat. L'alcalde de Barcelona demanà autorització a la Diputació per importar cereals i farines per tenir abastida la ciutat durant un any. El cap polític i la Diputació estigueren d'acord amb la proposta i acordaren fer la petició al general Espoz y Mina, comandant general del 7è districte militar, després d'escoltar la Junta de Comerç. En canvi, l'intendent no s'hi mostrà gaire conforme i demanà un informe tècnic de les necessitats reals, i exigí que només es permetés l'entrada dels queviures necessaris amb un recàrrec

41. *AHDB*, Actes del Ple, vol. 12, sessió d'11/11/1822, f. 273v.

del quinze per cent. Finalment, la Diputació acordà elevar al rei i al secretari de Governació la petició que es permetés la lliure entrada de gra estranger. Però el mateix dia l'Ajuntament de la Ciutat Comtal ja havia publicat als diaris pel seu compte l'autorització per a l'entrada de grans estrangers. Aquesta decisió provocà la queixa de la Diputació de Lleida, ja que significava que els cereals d'aquesta província ja no es vendrien tan bé a la de Barcelona. Al mes de febrer següent, Mina i la Diputació de Barcelona acordaren permetre l'entrada de grans i farines estrangeres per evitar deixar desproveïda la plaça de Barcelona en cas de setge estranger.⁴²

L'Ajuntament de Barcelona justificà àmpliament la seva decisió mitjançant un *Manifiesto* adreçat a la ciutat el 29 de gener de 1823. En aquest document s'explicava la situació en què es trobava Espanya, amenaçada per les potències absolutistes amb una invasió militar, i la necessitat de prendre decisions. Segons l'Ajuntament, els darrers mesos de 1822 la ciutat havia pogut abastir-se de grans gràcies a les «introducciones fraudulentas de procedencia extranjera».⁴³ L'Ajuntament comptava que, a començaments de 1823, hi havia a la ciutat uns cent vint mil habitants que consumirien al llarg d'un any les quantitats que poden veure's en el quadre de la pàgina anterior.

Conclusions

Durant els dos primers anys (1820-1821) del període constitucional, els proveïments arribaren regularment a la ciutat de Barcelona, i a uns preus acceptables, tot i els drets de portes. Però les sequeres de 1821 i 1822, la febre groga de 1821, el contraban i l'esclat de la guerra reialista el 1822 van fer que els dos darrers anys (1822-1823) la situació dels proveïments es compliqués. La causa no fou tant la manca de productes com el seu encariment, provocat per les dificultats creixents de subministrament i per una imposició municipal —incloent-hi el nou impost de consums— també en augment per part d'un Ajuntament que no tenia altres recursos per equilibrar el pressupost i oferir els serveis que li pertocaven (beneficència, educació i sanitat). La situació s'agreujà a partir de l'hivern de 1822, quan va caldre assegurar l'abastament de productes alimentaris a la ciutat amb un any d'anticipació per poder fer front a un possible setge marítim, la qual cosa obligà les autoritats a adoptar mesures extraordinàries. Però el veritable problema per a la majoria de la

42. El debat a *AHDB*, Actes del Ple, vol. 12, sessions de 23/1/1823 i 4/2/1823; *Periódico del Ministerio de la Gobernación de la Península*, 8 (10/4/1823), pàg. 268.

43. AJUNTAMENT DE BARCELONA, *Manifiesto de las poderosas razones que tuvo el escmo. ayuntamiento constitucional de la ciudad de Barcelona, capital de la provincia de este nombre, para permitir la introducción de ganado, grano y otros artículos de consumo de procedencia extranjera*, Barcelona, Imprenta de las Casas Consistoriales, por Tomás Gaspar y José Rubió, 1823.